

CHO'L-YAYLOV CHORVACHILIGI MAHSULOTLARI SOTISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH VA TARMOQNI MODERNIZATSIYALASH

Nurmanov Sherzod

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti*

ORCID: 0009-0004-8479-0632

nurmanov4730@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola cho'l-yaylov chorvachiligi mahsulotlarini sotish tizimini takomillashtirish va tarmoqni modernizatsiyalash masalalariga bag'ishlangan. Shuningdek, cho'l-yaylov chorvachiligi mahsulotlarini qayta ishlash, transport xizmati, marketing va xo'jalik yuritishning zamonaviy yondashuvlari taklif etiladi. Shuningdek, mintaqaning ekologik va ijtimoiy muammolarini hal qilish uchun ilg'or texnologiyalar va innovatsion usullardan foydalanish taklif etilgan.

Kalit so'zlar: cho'l-yaylov chorvachiligi, qorako'l terisi, mahsulotlarni qayta ishlash, tarmoqni modernizatsiyalash, ekologik choralar, iqtisodiy samaradorlik, texnologik rivojlanish, innovatsion yondashuvlar.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ СБЫТА ПРОДУКЦИИ ЖИВОТНОВОДСТВА И МОДЕРНИЗАЦИЯ ОТРАСЛИ

Нурманов Шерзод

*Самаркандский государственный университет
ветеринарной медицины, животноводства и биотехнологии*

Аннотация. Данная статья посвящена вопросам совершенствования системы реализации продукции степного животноводства и модернизации сети. Также предложены современные подходы к переработке продукции пустынно-пастбищного животноводства, транспортному обслуживанию, маркетингу и менеджменту. Также предлагается использование передовых технологий и инновационных методов для решения экологических и социальных проблем региона.

Ключевые слова: степно-пастбищное животноводство, каракольская кожа, переработка продукции, модернизация сети, экологические мероприятия, экономическая эффективность, технологическое развитие, инновационные подходы.

IMPROVEMENT OF THE LIVESTOCK PRODUCT DISTRIBUTION SYSTEM AND MODERNIZATION OF THE INDUSTRY

Nurmanov Sherzod

*Samarkand State University of Veterinary Medicine,
Animal Husbandry and Biotechnology*

Abstract. *This article is devoted to the issues of improving the system of sale of steppe-pasture livestock products and modernization of the network. Also, modern approaches to processing, transport services, marketing and management of steppe-pasture livestock products are proposed. It is also proposed to use advanced technologies and innovative methods to solve the ecological and social problems of the region.*

Keywords: *steppe-pasture livestock, karakul skin, product processing, modernization of the industry, ecological measures, economic efficiency, technological development, innovative approaches.*

Kirish.

Hozirgi kunda qishloq ho'jalik mahsulotlari savdosi tarkibiga tovar-xom ashyo birjalari, chorvachilik mahsulotlari yarmarkalari, tijorat-vositachi firmalar, kichik hajmda chorvachilik mahsulotlari ulgurji va chakkan savdosi bilan shug'ullanuvchi do'konlar, supermarketlar, savdo uylari, dehqon bozorlari va boshqa savdo shahobchalarini kiritish mumkin.

Cho'l-yaylov chorvachiligi mahsulotlarini yetkazib berish tizimi talab darajasida shakllanmaganligi, qayta ishlovchi korxonalar yetishmasligi natijasida mahsulot yetishtiruvchilar ham ite'molchilar ham zarar ko'rishmoqda. Ko'p hollarda tadbirkorlar o'z mahsulotlarini yaqin joylashgan bozorlarga olib chiqishi mahalliy bozorda mahsulotlar miqdorining ko'payshiga va narxning pasayishga hamda ishlab chiqarivchining zarar ko'rishiga olib keladi. Qayta ishlovchi korxonalar yetishmasligi sababli ishlab chiqarilgan mahsulotlarning bir qismi sotilmasdan qolmoqda.

Cho'l-yaylov chorvachiligi xo'jaliklari har kuni bozorga mahsulot chiqarish imkoniyatiga ega emaslar. Shu sababli ular tomonidan ishlab chiqilgan mahsulotlarni sotishda imtiyozli sharoitlar yaratilishi lozim.

Bu muammo cho'l-yaylov chorvachiligida mahsulotlarni qayta ishlash va sotishga ixtisoslashgan kooperativlar tashkil etish yo'li bilan yechiladi. Bunday kooperativlarga cho'l-yaylov chorvachiligi mahsulotlarini qayta ishlovchi va Tovar mahsulotlarin sotish hamda transport xizmati ko'rsatuvchi korxonalarni kiritish mumkin. Qorako'l teri va junning asosiy qismi respublikada 3-4 ta firma tomonidan tayyorlanilmoqda va ular O'zbekiston bozorida monopol mavqeyga egadirlar. Bu esa yetishtirilgan mahsulotlar bozor baholaridan ancha past sotilishi va ishlab chiqaruvchilar moddiy manffatdorligi kamsitilishiga olib kelmoqda. "Mexovaya Moda" MCHJ faoliyati tahlili ko'rsatdiki, tuzlangan qorako'l terini o'rtacha 38,0 ming so'mdan sotib olgan, uni oshlab 65,0 ming so'mdan sotgan. Ushbu terilardan tayyorlangan shubadagi bir dona qorako'l terining o'rtacha narxi 118,0 ming so'mni va mos ravishda olingan foyda 17,0 va 64,0 ming so'mni tashkil qilgan.

"Istiqlo'l" ixtisoslashgan naslchilik xo'jaligi (INX) tirik vaznda 1 sentner go'shtni 683,6 ming so'mdan, go'sht shaklida 2000,0 ming so'mdan va kolbasa shaklida esa 2780,0 ming so'mdan sotgan va mos ravishda 229,1, 985,9 va 1810,0 ming so'm foyda olingan. "Sayxan" INX, 1 sentner juni 800,0 ming so'mdan kigiz tayyorlovchi sexga sotib 26,1 ming so'm foyda olgan, sex esa tayyor mahsulot shaklidagi junni 3478,6 ming so'mdan sotib, 1735,7 ming so'm foyda olgan.

Ta'kidlash o'rinliki, qayta ishlash korxonalari yetishmasligi, mahsulot ishlab chiqariladigan joylarda ularning deyarli yo'qligi sababli mahsulotlarning katta qismi xom ashyo shaklida sotilmoqda, hatto bir qismi sotilmasdan qolmoqda.

Shu sababli kooperativlarning asosiy vazifasi – cho'l-yaylov chorvachiligi mahsulotlarini mayda tovar ishlab chiqaruvchilardan yig'ish va qo'lay yo'llar bilan sotishni tashkil etish, hamda bozor talabidan kelib chiqqan holda ularni qayta ishlash. Shu bilan birgalikda kooperativlar mayda tovar ishlab chiqaruvchilarni omuxta yem va dag'al xashak bilan ta'minlaydi, ularga zooveterinariya xizmatlari shuningdek, respublikaning cho'l-yaylov mintaqalaridagi tovar ishlab chiqaruvchilarga va aholiga boshqa turdagi xizmatlar ko'rsatish bilan shug'ullanishadi. Bu shahar va yirik aholi yashash punktlaridan uzoqda joylashgan mayda tovar ishlab chiqaruvchilar va aholi uchun o'ta muhim ijtimoiy-iqtisodiy masala hisoblanadi.

Cho'l-yaylov chorvachiligining barqaror rivojlanishi va mamlakat aholisini uzliksiz oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash maqsadida (go'sht, qo'y, ot va tuya suti) hamda qorako'l terisi, jun, qo'y terisi, shirdon va boshqa turdagi yirik mollar terisi kabi qimmatli xom ashyoning joylarda to'liq qayta ishlanishini amalga oshirish uchun tarmoqda tashkiliy, iqtisodiy, huquqiy, texnologik va ekologik tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq.

Adabiyotlar sharhi.

Adabiyotlar tahlili orqali chorvachiligi mahsulotlari sotish tizimini takomillashtirish haqida mavjud ilmiy ishlar va tadqiqotlar o'rganildi. Salamov, Nurmanov (2024) "Qishloq xo'jaligi klasterlarida mahsulotlarni ichki va xorij bozorlariga eksport qilish jarayonlari menejmenti" nomli ilmiy maqolasida qishloq xo'jaligi klasterlarida mahsulotlarni ichki va xorij bozorlariga eksport qilish (menejmenti, mahsulotlarni tashish, saqlash, qayta ishlash, sublimatsiya qilish, quritish, ular tarkibidagi nitrat va nitritlarni aniqlash) jarayonlari, Samarqand viloyati qishloq xo'jaligida 2021- 2022-yillar yakunlari taqqoslangan, xulosalar, takliflar berilgan. Samarqand viloyatida tashkil etilgan chorvachilik klasterlari haqidagi ma'lumotlar ham berilib, xorij mamlakatlarida mahsulot va tovarlarni yetkazib berish tajribalaridan ayrimlari keltirilgan. Klasterlarni tuzishdagi va ular faoliyatini yuritishdagi jarayonlarni takomillashtirishda menejment usullarini qo'llash masalalari yoritilgan. Tangirov (2025) "Cho'l-yaylovlari ekologik holati va ularning samaradorligini oshirish yo'lari" nomli ilmiy maqolasida mamlakat cho'l-yaylovlari degradatsiyalanish darajasining hozirgi holati va uni qayta tiklash, ekologik barqarorlikni ta'minlaydigan innovatsion texnologiya "Yaylov-qorako'lchilik kompleksi" modeli ishlab chiqarishga joriy etish va uning iqtisodiy samaradorligi kabi masallar o'rganilgan. Tangirov (2019) "Экономическая эффективность переработки каракульских шкур" nomli ilmiy maqolasida Cho'l-yaylov chorvachilik fermalarida ishlab chiqarilgan mahsulotlar fermer xo'jaliklari qayta ishlash uchun umumiy ovqatlanish korxonalariga yetkazib beriladi va xususiy tadbirkorlar, aholi tomonidan savdo va dehqon bozorlarida sotish masalalari va usullari ko'rib chiqilgan.

Yuqoridagi ilmiy maqolalar chorvachiligi mahsulotlari sotish tizimini takomillashtirish va tarmoqni moderinizatsiyalash tizimini takomillashtirishda muhim manbalar hisoblanadi. Ushbu tadqiqotlar sotish tizimini takomillashtirish rivojlanishda o'z ta'sirini o'rganishga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu tadqiqot ishida nazariy tahlil va kontent tahlili, empirik tadqiqot, kompleks tahlil, statistik tahlil, kvantitativ va sifatli tahlil usullaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Tashkiliy tadbirlar – yuqori mahsuldor, raqobatbardosh tegishli rangdagi va rangbaranglikdagi (sur, ko'k, kumush, po'lati va boshqa.) va gul tipidagi (qavurg'asimon, yassi, qorako'lcha) qorako'l teri beradigan qorako'l qo'ylarining zavod tiplarini yaratish, zotning mavjud genfondini saqlash va boshqa mamlakatlardagi qorako'l qo'yining genotiplari bilan uni boyitish, zarur iqtisodiy manfaatdorlik choralari amalga oshirish, salohiyati yuqori naslli qo'chqorlar sperma bankini yaratish, genofondning saqlanishini ta'minlaydi va mavjud zotlarni

takomillashtirishning muhim usullaridan biri hisoblanadi. Shuningdek, barcha xo'jaliklarni avvalom bor dehqon va aholi yordamchi xo'jaliklarini yuqori mahsuldor ona qo'ylar va naslli qo'chqorlar hamda ularning spermalari bilan ta'minlash lozim;

- yaylovlardan foydalanish va cho'l-da ozuqa tayyorlash qismida: yaylov o'simliklari degradatsiyaga uchraganligi sababli keyingi yillarda mollarning yaylovdan oladigan ozuqasi miqdori keskin kamaygan. Bunga sabab, tabiiy yaylov ozuqa zaxirasiga nisbatan 3-4 marta ko'p miqdordagi mollarning boqilishidir. Suv manbalarining eskriishi va ishdan chiqishi bir yaylov maydonida mollar ortiqcha boqilishi, ikkinchisida esa boqilmasligiga olib kelmoqda. Shu sababli yangi yaylov maydonlarini o'zlashtirish, suv manbalari bilan bog'liq bo'lgan masalani yechish, hosildorlikni hisobga olgan holda yaylovni boshqarish tizimini ishlab chiqish va uni joriy etish. Yaylovlardan ratsional foydalanish tizimini qo'llash va yerning kadastr bahosini aniqlash, yuqori hosili navlardan foydalangan holda degradatsiyalangan yaylov maydonlarini fitomeliyoratsiyalash, urug' yetishtirish maydonlari tashkil etish, bosqichma-bosqich yaylovlarni suv manbalari bilan ta'minlash, hamda yuqori hosildorli (tabiiy yaylovga nisbatan 3-5 barabar ko'p hosil beradigan) su'niy yaylovlarni yaratish;

- cho'l-yaylov chorvachiligi mahsulotlarini qayta ishlash qismida: birinchidan, mahsulotlarni ishlab chiqaruvchi, ularni qayta ishlovchi, agroisevis va aholiga madaniy-maishiy xizmat ko'rsatuvchi ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklar va agrofimlarini shakllantirish; ikkinchidan, joylarda kooperatsiya asosida cho'l-yaylov mahsulotlaridan tayyor tovarlar tayyorlovchi va ozuq-ovqat mahsulotlarini sotuvchi, hamda tayyor buyumlar ishlab chiquvchi ixcham sanoat korxonalarini qurish;

- tayyor tovar mahsulotlarini sotish qismida: qorako'l terisi va undan tayyorlangan mahsulotlarni ishlab chiqaruvchilar xalqaro mo'yna auksionlarida muntaazam ishtirok etishlari uchun, shuningdek, qorako'l teri, jun, mol terilaridan ishlangan buyumlarni sotish maqsadida o'zga yurtlarda savdo uylari ochishi uchun davlat ularni qo'llab-quvvatlashi lozim;

- tovar ishlab chiqaruvchilar bilimini oshirish qismida: cho'l- yaylov mahsulotlarini ishlab chiqarish va qayta ishlash bo'yicha o'quv- qo'llanma tayyorlash, uni har bir ishlab chiqaruvchiga yetkazish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish bo'yicha joylarda seminar-trenglar tashkil etish;

- moddiy texnika ta'minoti qismida: ishlab chiqarish ehtiyojlari uchun zarur bo'ladigan jihozlar va materiallar xususan xorijiy mamlakatlardan yetkazib berilishida ishlab chiqaruvchilarga davlat imtiyozli sharoit yaratishi va moliyaviy yordam ko'rsatishi lozim.

Iqtisodiy tadbirlar. Cho'l-yaylov chorvachiligi mintaqalarining ijtimoiy iqtisodiy rivojlanish darajasi respublikaning o'rtacha ko'rsatkichidan 5-6 marta kamligini hisobga olib, ushbu iqtisodiy nochor hududlar rivojlanishini barqarorlashtirishga qaratilgan infratuzilmaviy loyihalarini moliyalashtirish maqsadida jismoniy va yuridik shaxslar uchun bir foizlik hamdardlik (solidarlik) solig'ini 5-yil muddatga joriy etish va shakllantirilgan mablag'larni cho'l-yaylov chorvachiligi mahsulotlarini ishlab chiqarish va qayta ishlashni moderinizatsiyalash va diversifikatsiyalashga yo'naltirish maqsadga muvofiq;

- cho'l-yaylov chorvachiligi mahsulotlarini ishlab chiqaruvchi va qayta ishlovchi su'bektarga zamonaviy agroservis xususan zooveterinariya xizmatlari ko'rsatishni qishloq joylarda shakllantirish uchun xususiy zooveternariya va boshqa turdagi agroservis xizmatlarini ko'rsatuvchi shaxobchalarni tashkil etish maqsadida tadbirkorlarga tijorat banklaridan imtiyozli kreditlar ajratilishi maqsadga muvofiq.

- cho'l-yaylov chorvachiligi mahsulotlarini joylarda qayta ishlovchi xususiy, ixcham sanoat korxonalarini tashkil etilishini yo'lga qo'yish maqsadida tadbirkorlarga davlat moliyaviy yordam ko'rsatishi va tijorat banklaridan imtiyozli kreditlar ajratilishiga ko'maklashishi;

- ixtisoslashga auksionlar naslli va boshqa mollar sotilishni yo'lga qo'yish, shuningdek, zooveterinariya, naslchilik, mollarni go'shtga so'yish va boshqa xizmatlarni

ko'rsatadiga punktlarni tashkil etish yo'li bilan cho'l-yaylov chorvachiligi rivojlangan mintaqalarda tadbirkorlarning iqtisodiy manfaatdorligini kuchaytirish;

- cho'l-yaylov chorvachiligi mahsulotlarini qayta ishlash, saqlash, tashish va iste'molchiga yetkazib berishning ilg'or usullari va zamonaviy texnologiyalari hamda ularning o'zaro ishlab chiqarish- shartnoma-moliyaviy munosabatlari bo'yicha maxsus o'quv kurslari tashkil etish;

- zamonaviy texnologik jihozlarni, yuqori samadorligi texnologiyalar va mini sexlarni sotib olishi uchun cho'l-yaylov chorvachiligi mahsulotlarini qayta ishlovchi xo'jalik va korxonalarga uzoq muddatli kreditlar ajratish;

- cho'l-yaylov chorvachiligida muhim vazifa – chorvador-xo'jayin shakllanishiga qulay muhit yaratish hisoblanadi. Buning uchun bozor maydoni, bozorning barcha tarkibiy bo'linmalari (ishlab chiqarish, qayta ishlash, savdo, ijtimoiy-iste'mol infratuzilmasi va tijorat-vositachilik tashkilotlari) va ularning o'zaro faoliyat ko'rsatish mexanizmlari, bosqichma-bosqich xususiy mulkka asoslangan fermer va ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklari, hamda agrofimlar va boshqa xo'jalik yuritish shakllarini cho'l mintaqalarida tashkil etish, bunda ishlab chiqarish, mahsulotlarni sotish va foydani taqsimlashda ishlab chiqaruvchining iqtisodiy erkinligi ta'minlanadi.

Texnologik tadbirlar: Respublika yaylovlaridan ratsional foydalanish uchun mavjud shaxtali quduq va skvajinalarni modernizatsiyalash va yangi suv manbalarini ishga tushirish hisobiga suv bilan ta'minlanmagan yaylovlarni o'zlashtirish hamda yaylov aylanmasi tizimidan samarali foydalanish. Shu bilan birgalikda yaylovni himoyalovchi ixotazorlarini barpo qilish va yuqori hosilli ko'pkomponentli yaylov agrofittotsenozlarini yaratish yo'li bilan ularni tubdan yaxshilash;

- poda tarkibini va sifatini takomillashtirish (ona qo'y salmog'i kami bilan 70-75 %) hamda seleksiya va naslchilik ishlarini tubdan yaxshilash hisobiga cho'l-yaylov chorvachiligi mahsulotlari raqobatbardoshligini ta'minlash va ishlab chiqarishni ko'paytirish;

- cho'l-yaylov chorvachiligida mahsulotlarini ishlab chiqarish va qayta ishlash jarayonida resursotejamkor va atrof – muhitni muhofazalovchi texnologiyalardan foydalanishning dolzoribligi, bozor talablaridan kelib chiqqan holda xo'jaliklar faoliyati qorako'l teridan go'sht ishlab chiqarishga yo'naltirilganligi (katta yoshlilarni bo'rdoqilash va 2-3 oylik qo'zilardan qo'zi go'shti yetishtirish), cho'l-yaylov chorvachiligi urchitiladigan joylarda qayta ishlash korxonalarini qurish, qorako'l terisi, mol terilari, jun, go'sht, sut va boshqa mahsulotlarni qayta ishlaydigan zamonaviy texnologiyalar bilan ularni jihozlash;

- cho'l-yaylov chorvachiligi majmuasiga kiruvchi barcha korxonalarda zooveterinariya tadbirlarini yuqori darajada tashkil etish.

Ekologik tadbirlar: Cho'l-yaylov chorvachiligi joylashgan mintaqalardagi aholini doimiy ish o'rinlari, shuningdek, ichimlik suvi, oziq-ovqat mahsulotlari, tabiiy gaz, elektr energiyasi va boshqa kundalik zarur ehtiyojlar ta'minotini tubdan yaxshilash, tabiiy yaylovlar degradatsiyasini bartaraf qilish va inqirozga uchragan yaylov maydonlarini tiklash;

- innovatsion texnologiyalardan foydalanib, mollar go'ngidan biogaz ishlab chiqarishni tashkil etish.

Xulosa va takliflar.

Cho'l-yaylov chorvachiligida yuqori mahsuldor, raqobatbardosh tegishli rangdagi, rangbaranglikdagi va gul tipidagi teri beradigan qorako'l qo'ylarining zod tiplarini yaratish, yaratilgan zotning mavjud genfondini saqlash, qorako'l qo'yining genotiplari bilan uni boyitish, zarur iqtisodiy manfaatdorlik choralari amalga oshirish, salohiyati yuqori naslli qo'chqorlar sperma bankini yaratish, genofondning saqlanishini ta'minlaydi va mavjud zotlarni takomillashtirishning muhim usullaridan biri hisoblanadi. Barqaror rivojlanishini, oziq-ovqat va xom ashyo hamda tayyor tovar mahsulotlari ishlab chiqilishi ko'payishini ta'minlaydi,

shuningdek, tarmoq iqtisodiy samaradorligi oshishiga imkoniyat yaratadi.

Qorako'l qo'yini oziqlantirishda ozuqa tayyorlashning samarali texnologiyalaridan foydalanib, ularni to'la qiymmatli (oqsil va vitaminlar bilan boyitilgan) ozuqalar bilan ta'minlash, yaylovning hosildorligini hisobga olgan holda ehtiyot zaxira ozuqani tayyorlashni taqozo etadi.

Cho'l-yaylov chorvachiligi mintaqalarida xo'jalik yuritish shakllarini mukammallashtirish davrida soliq, kredit, boj, sug'urta, lizing, ijara to'lovlari va zarur moddiy resurslar, mashina va mexanizmlar hamda jihozlar xarid qilishda davlat tomonida imtiyozlar kamida 5-yilga belgilanishini; bozorning boshqa turlari bilan birgalikda respublikada naslli qorako'l qo'ylari bozori, mo'yna va qorako'l terisi auksionini tashkil etish.

Chorvachilik xo'jaliklari bilan tayyorlov, qayta ishlash, sotish va ularga xizmat qilishga ixtisoslashgan subyektlar o'rtasidagi o'zaro shartnomaviy munosabatlarning qonuniy va huquqiy jihatdan ustuvorligini belgilash asosida tomonlarning o'zlariga yuklatilgan majburiyatlarining bajarilishi, ularning javobgarliklari, huquqlari va vazifalarini bozor tamoyillariga mos kelishini ta'minlash lozim.

Innovatsion texnologiyalar hisobiga mollarni ozuqlantirish va saqlashni takomillashtirish hamda ozuqa tayyorlashning zamonaviy texnologiyalaridan foydalanilgan holda ularni to'la qiymmatli ozuqalar bilan ta'minlash, yaylov hosildorligini hisobga olgan holda ehtiyot zaxira ozuqa tayyorlash kerak.

Yaylov o'simlik qoplamidan ratsional foydalanish, tiklash va ularning hosildorligini oshirish, biologik xilma-xilikni himoyalash va boyitish, cho'l hududlarining ekologik holatini yaxshilash va tarmoqning iqtisodiy samaradorligini oshirish mumkin.

Adabiyotlar/Jumepamypa/References:

Alikulov, A., Eshmuradov, U., & Abdushukurov, K. (2024). *Improving Cost Accounting for Sales of Agricultural Products in Farms. YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT*, 2(1).

Egamovich, T. A., & Khojayarovich, N. S. (2022). *INNOVATIVE TECHNOLOGIES FOR PROCESSING OF KARAKUL PELTS AND THEIR ECONOMICAL EFFICIENCY. Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities*, 2(1.1 Economical sciences).

Nurmanov, S. (2024). *THE IMAGE OF A BIRD AS AN INDEPENDENT ELEMENT IN HISTORICAL AND ARCHITECTURAL OBJECTS. Western European Journal of Historical Events and Social Science*, 2(11), 35-38.

Nurmanov, S., Eshimova, G., & Daniyarov, X. (2024). *Raqamli iqtisodiyotning bugungi kundagi holati. YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT*, 2(1).

Rahmiddin o'g, Y. J. R., & Tirkashev, F. M. (2025). "TURIZM SOHASI KLASSTERLASHUVI SHAROITIDA INFRATUZILMANING SAMARALI RIVOJLANISHI UCHUN USTUVOR VAZIFALARNIBELGILASH". *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION*, 3(35), 15-23.

Rahmiddin o'g, Y. J. R., & Tirkashev, F. M. (2025, January). "TURIZM SOHASINI JAMIYATGA TADQIQ QILISHNING KONTSEPTUAL ASOSLARI". In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE* (Vol. 3, No. 30, pp. 242-250).

Rahmiddin o'g, Y. J. R., & Tirkashev, F. M. (2024). *AGROTURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING XALQARO AMALIYOTI. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH*, 7(12), 70-77.

RAKHMATOV, B. (2024). *THEORETICAL ASPECTS OF THE PROBLEM RESOURCE SAVING. Gospodarka i Innowacje*, 46, 198-209.

Salamov I., va boshqalar (2024) "Qishloq xo'jaligi klasterlarida mahsulotlarni ichki va xorij bozorlariga eksport qilish jarayonlari menejmenti" "AGRO KIMYO HIMOYA VA O'SIMLIK KARANTINI" Ilmiy -amaliy jurnal "YEM-XASHAK YETISHTIRISHDAGI MUAMMOLAR, ULARNING YECHIMI VA ISTIQBOLDAGI VAZIFALAR" mavzusidagi Xalqarp ilmiy-amaliy anjuman Maxsus son.

Salamov, I., Nurmanov, S., & Hotamov, A. (2024). Chorvachilik tarmog'ida mahsulotlarni qayta ishlash samaradorligini oshirish imkoniyatlari. *YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT*, 2(1).

Salamov, I., va boshqalar (2024). Chorvachilik tarmoqlarida otchilik infratuzilmasining hozirgi holati va istiqboldagi iqtisodiy samaradorligini oshirish imkoniyatlari. *YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT*, 2(1).

Tangirov A., Nurmanov Sh. (2025) Cho'l-yaylovlari ekologik holati va ularning samaradorligini oshirish yo'llari. *Scienceproblems.uz ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari*. № 2 (5) (ISSN: 2181-1342 (Online) Caʼm: <https://scienceproblems.uz> DOI: 10.47390/SPR1342V5I2Y2025)

Tirkashyev, F. M. (2025). INTELLEKTUAL MULK TOIFASINI TAVSIFLASH. *SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 3(32), 92-98.

Xamdamova, N., va boshqalar (2024). Chorvachilikning mamlakat iqtisodiyotidagi ahamiyati va uning rivojlanishi. *YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT*, 2(1).

Тангиров А.Э., Рурманов Ш.Х., Урунова Н.У. (2019) "Экономическая эффективность переработки каракульских шкур". Международной на учно-практической конференции «GLOBAL CIENCE AND INNOVATIONS: CENTRAL ASIA» НУП-СУЛТАН.